

**МЕЉУБИБЛИОТЕЧКА ПОЗАЈМИЦА
- СЛОВЕНАЧКЕ БИБЛИОТЕКЕ КАО ПАРТНЕРИ**

**Гордана Петронијевић
Технолошки факултет у Лесковцу, Универзитет у Нишу**

Сажетак

Међубиблиотечка позајмица је један од задатака библиотечке делатности којим се могућава коришћење фондова других библиотека, најчешће као позајмљивање монографских публикација на одређено време или набавка копија чланака из серијских публикација. Примена електронске међубиблиотечке позајмице у библиотекама даје низ погодности у овом послу. У раду се детаљно представља међубиблиотечка позајмица у словеначким библиотекама – Централној техничкој библиотеци (ЦТК) и Националној и универзитетској библиотеци (НУК). Укратко се описује искуство библиотеке Технолошког факултета у Лесковцу у примени електронске међубиблиотечке позајмице, стечено у сарадњи са библиотекама ЦТК и Института знанствених информација Универзитета у Марибору (ИЗУМ).

Кључне речи: електронска међубиблиотечка позајмица, библиотеке, сарадња

**INTERLIBRARY LENDING
SLOVENIAN LIBRARIES AS PARTNERS**

**Gordana Petronijević
Technology Faculty in Leskovac, University of Niš**

Abstract

Interlibrary lending is one of the library tasks which enables the use of another libraries' holding units mainly as the books limited length lending or providing the journal article copies. Usually, electronic interlibrary lending gives some advantages to libraries. Interlibrary lending in two Slovenian libraries in Ljubljana – Central Technique Library (CTK) and National and University Library (NUK) – is presented in details. The Library of the Technology Faculty in Leskovac experience in the electronic interlibrary lending that was acquired in the cooperation with the CTK and the Institute for Scientific Information of the University in Maribor (IZUM) is described in the paper.

Key words: electronic interlibrary lending, libraries, cooperations

УВОД

Последњих десет година факултетске библиотеке у Србији суочавају се са проблемом недовољног финансирања набавке. Обогаћивање библиотечког фонда је минимално. Набавка иностраних публикација и стручних иностраних часописа је постала реткост. Новопокренуте активности у координираној набавци серијских публикација тек су на почетку ублажавања последица пређашњег стања. Да би надокнадиле информације за научно-истраживачки рад и образовни процес потребне корисницима – наставницима, сарадницима, последипломцима и дипломцима, библиотекари – засад малог броја – факултетских библиотека су интензивирали међубиблиотечку позајмицу.

Факултетске библиотеке које користе савремене информационе технологије имају предуслове да могу да побољшају и убрзају међубиблиотечку позајмицу користећи Интернет сервисе електронску пошту и Веб.

Библиотекари користе Веб за приступање електронским каталозима других библиотека. Претраживањем каталога проналазе библиотеку која у свом фонду поседује тражену библиотечку јединицу. Ако пронађена библиотека има активiranу електронску међубиблиотечку позајмицу, библиотекар може истога дана да пошаље тој библиотеци свој захтев за међубиблиотечку позајмицу потребне библиотечке јединице. На тај начин позајмица се може реализовати – за неколико сати ако се тражи чланак у електронској форми или

фотокопију чланка коју треба послати факсом, или - за неколико дана ако се тражи монографска публикација у штампаној форми.

Библиотеке које желе да покрену позајмицу из иностраних библиотека треба да се упознају са основним знањем које је потребно да се она обавља лако и ефикасно. Најновије информације о томе како се захтев шаље или шта треба знати о ауторским правима у вези са позајмицом, одговорностима за позајмљени материјал или начину плаћања, могу се сазнати и у тексту "Међународна позајмица и испорука докумената: принципи и смернице процедуре"¹ који је IFLA усвојила 2000. године. У овом раду се дају практичне информације о позајмици у неколико библиотека.

МЕЉУБИБЛИОТЕЧКА ПОЗАЈМИЦА У СЛОВЕНАЧКИМ БИБЛИОТЕКАМА ЦТК И НУК

Словеначке библиотеке имају дужу традицију са међубиблиотечком позајмицом те је корисно описати њихово искуство. Као примери успешног рада у овом послу могу се узети одељења за међубиблиотечку позајмицу универзитетских словеначких библиотека – Централне техничке библиотеке (ЦТК) Универзитета у Љубљани и Националане и универзитетске библиотеке (НУК) у Љубљани.

Централна техничка библиотека у Љубљани Одељење за међубиблиотечку позајмицу

Делатност одељења за међубиблиотечку позајмицу је позајмљивање и посредовање докумената из фонда Централне техничке библиотеке, из других словеначких библиотека и из иностранства – из библиотека и посебних центара за посредовање докумената какав је нпр. British Library Supply Centre.

Годишње ЦТК посредује око 15.000 јединица различитих врста библиотечке грађе којима треба додати још и 4.000 стандарда. Међубиблиотечка позајмица у ЦТК се обавља за следеће врсте докумената: реферати са конференција и других скупова, извештаји установа и предузећа, патенти, књиге, појединачне свеске часописа, дисертације, пројектни задаци, стандарди и други документи.

Позајмица може да се наручи на више начина: лично у ЦТК, поштом, електронском поштом (illctk@ctk.ini-lj.si), факсом (01) 4256667, обрасцем на Веб страни ЦТК: <http://www.ctk.uni-lj.si/i-medknjiznicna-izposoja.html>

Преузимање тражене грађе може се обавити на више начина: лично, факсом, електронском поштом или помоћу програма Ariel – IP адресе.

У зависности од локације библиотечке грађе и потреба корисника њено достављање се може реализовати у следећим временским интервалима: из фонда ЦТК – за 2 дана, из других библиотека – за 1-4 недеља, за 24 часа уколико је поруџбина хитна, и за 4 часа ако је поруџбина ургентна.

Дужина (време) позајмице је различита за различите врсте библиотечке грађе: књиге из фонда ЦТК се позајмљују на 14 дана, часописи из фонда ЦТК за 7 дана, а библиотечка грађа из других библиотека позајмљује се на 10-14 дана, осим ако библиотека која позајмљује грађу није другачије одлучила.

Цене услуга за међубиблиотечку позајмицу зависе од врсте грађе и места одакле су добављене. Фотокопија чланка из: 1. фонда ЦТК је 500 толара, 2. друге словеначке библиотеке* 600 толара, 3. иностранства* од 1900 толара па навише, 4. позајмљена књига из фонда ЦТК 500 толара, 5. из друге словеначке библиотеке* 900 толара, и 6. иностранства* од 3800 толара па навише.

*Цене грађе из других словеначких и иностраних библиотека одређују се ценовницима библиотека које грађу позајмљују, а они се обично годишње мењају.

Цена чланака из фонда ЦТК послата електронском поштом је јефтинија и то:

За студенте 170 толара а за остале који је траже – 350 толара.

Уобичајени поступак је да се одговарајући чланак скенира, преведе у pdf – формат и као такав се шаље кориснику на његову e-mail адресу.

¹ Превод Ифлиног документа International lending and document delivery: Principles and Guidelines for Procedure - major revision 2000. објављен у часопису "Инфотека", 2(2001)1-2, стр.137.

За извођење међубиблиотечке позајмице ЦТК примењује софтверску подршку COBISS3 за међубиблиотечку позајмицу. Процес копирања библиографских података је веома брз. После добијања захтева корисника за позајмицу одређеног документа, радник службе за међубиблиотечку позајмицу претражује електронски каталог COBISS/OPAC, добија информацију о локацији документа, копира одговарајући ID број документа и уноси га у маску наруџбенице COBISS3. Тиме је поруџбина позајмице од одговарајуће библиотеке завршена.

ЦТК има одличну сарадњу са British Library Supply Centre, као и немачким сервисом Subito. Међутим, позајмица је отежана са замљама источне Европе, посебно са Русијом.

Национална и универзитетска библиотека у Љубљани Одељење за међубиблиотечку позајмицу

Међубиблиотечком позајмицом, којом омогућава коришћење фондова других библиотека на одређено време, НУК позајмљује следеће врсте докумената: књиге, магистарске радове и докторске дисертације, пројектне задатке, а набавља и копије чланака из серијских публикација. У НУК не раде међубиблиотечку позајмицу за документе који се налазе у фонду НУК, као и за рукописе, ретке и драгоцене документе.

Године 2000. године, НУК је на подручју међубиблиотечке позајмице сарађивала са већином словеначких библиотека и многим иностраним библиотекама и сервисима. НУК је примила преко 9000 захтева за посредовање и набавку различитих докумената и фотокопија чланака и 98 % је успешно решених захтева. Аутоматизацијом сервиса битно су смањили време реализације позајмице а посебно се труде да нађу најјефикасније добављаче, који документ шаљу брзо, квалитетно и по приступачним ценама.

Најзначајнији НУК-ови добављачи су:

1. **BL DSC** (British Library), иначе највећи и најбољи добављач на свету, <http://www.bl.uk/>.
2. **DBI-LINK** – немачки међурегионални онлајн каталог. Сервис Subito омогућава директно наручивање, <http://www.dbilink.de/>;
3. **OCLC** (Ohio Computer Library Center), непрофитни библиографски сервис, <http://www.oclc.org/home/>
4. **UMI** (University of Microfilms International) – Doctoral Dissertations & Master Theses - поседује највећу збирку докторских и магистарских радова, највећим делом из САД и Канаде, делом и из Европе, <http://www.umi.com/>.

Наручивање позајмице од НУК може се остварити лично, поштом, електронском поштом (illnuk@nuk .ini-lj.si), факсом, електронском наруџбином обрасцем на Веб страни НУК: <http://www.nukweb.nuk.uni-lj.si/www.nuk/e-nuk/narocilnica.html>

Трошкове међубиблиотечке позајмице сноси корисник, који је наручио документ у складу са важећим ценовником.

Ценовник међубиблиотечке позајмице у НУК-у:

1. позајмица из словеначких библиотека: књига – 900 толара, чланак – 600 толара;
2. позајмица из иностраних библиотека и библиографских сервиса има попуст за студенте тако да је за позајмицу књиге из: Немачке и осталих европских држава (без В. Британије) – 4300 толара, а за студенте – 3000; Велике Британија – 7500, док је за студенте – 5250; САД и друге неевропске државе, УМИ – Doctoral Dissertations – 9000 толара, а за студенте 6300.
3. Папирне копије књига су без попушта – 10000 толара.
4. Позајмица чланка из: Немачке и осталих европских држава (без В. Британије) – 3000 толара, за студенте – 2100; Велика Британија – 3500, за студенте – 2450; САД и друге неевропске државе, УМИ – Doctoral Dissertations – 3500 толара, за студенте – 2450**.

(** За приближно прерачунавање цена информација да је 6.12.2002. год. 1 еуро ~ 230 толара.)

Уобичајни рок достављања траженог документа, с обзиром на могућности, јесте од 2 до 14 дана. У посебним случајевима, када је документ већ позајмљен, рок достављања је сразмерно дужи.

Дужина (време) позајмице одређује библиотека која набавља документ и траје – обично 3 недеље. Уколико је документ веома тражен време позајмице се скраћује, није дозвољено продужавање позајмице. Рок враћања публикације је наведен на самом документу. Уколико не испоштује рок, позајмилац плаћа казну која је једнака цени међубиблиотечке позајмице за дати документ.

Услуге међубиблиотечке позајмице могу да користе активни чланови НУК и регистроване јавне библиотеке.

Међубиблиотечка позајмица Библиотеке Технолошког факултета у Лесковцу са словеначким библиотекама

Библиотека Технолошког факултета у Лесковцу је 1995. године отпочела међубиблиотечку позајмицу са словеначким библиотекама. Позајмицом је набављала фотокопије чланака из иностраних часописа и иностране књиге потребне наставницима и сарадницима за њихов научно-истраживачки рад. Међубиблиотечка позајмица није коришћена само из фонда словеначких библиотека, већ је био на располагању и њихов контакт са међународним библиографским сервисима (нпр. British Libarary Supply Centre).

У почетној фази сарадње позајмица се одвијала искључиво поштом а рачуни су се плаћали поштанским вредносним купонима. На тај начин тражени документ, у Библиотеку Технолошког факултетау Лесковцу стижао је у интервалу од 14 дана и више.

У следећој фази прешли смо на коришћење електронске поште за поручбину траженог документа, док је за реализацију доставе коришћена обична пошта. На тај начин скраћено је време реализације достављања траженог документа за 7 дана.

До сада је Библиотека Технолошког факултета у Лесковцу користила за међубиблиотечку позајмицу услуге ЦТК и Института знанствених информација Универзитета у Марибору (ИЗУМ) у Марибору. Крајем 2002. године у директном контакту са одговарајућом службом уговорена је сарадња и са НУК-ом.

Могућности за плаћање услуга, посебно за међубиблиотечке позајмице из иностранства, сада су разноврсније: 1. поштанским вредносним купонима (ова могућност се полако превазилази), 2. уплаћивањем на одговарајући жиро рачун библиотеке у одређеној иностраној банци и 3. употреба ИФЛА ваучер купона.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Међубиблиотечка позајмица је један од библиотечких послова који је актуелан и има перспективу. То се нарочито односи на електронску међубиблиотечку позајмицу у умреженим библиотекама. Приступ до одређеног документа је брз и релативно јефтин чиме се повећава број информација које посредовањем библиотекара постају кориснику доступне. За савремену позајмицу неопходно је познавање њених механизма и информационе технологије. Ангажовањем у таквој сарадњи библиотеке учеснице увећавају коришћење својих фондова. Уколико се у окружењу остварује и координирана набавка библиотечких јединица, неће долазити до дуплирања набављених јединица, а планирана средства библиотека могу се искористити за куповину нових јединица.

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.ctl.uni-lj.si/i-medknjiznicna-izposoja.html>
2. <http://www.nukweb.nuk.uni-lj.si/wwwnuk/e-nuk/narocilnica.html>
3. <http://cobiss.izum.si/>
4. Информације за uporabnike / Centralna tehnička knjižnica - Oddelek za medknjižnično isposajo. - Ljubljana, 2000.
5. Информације за uporabnike medknjižnične isposoje NUK / Narodna in univerzitetna knjižnica - Oddelek za isposajo. - Ljubljana, 2001.